

แนวความคิดประชาธิปไตยในพระไตรปิฎก*

THE CONCEPT OF DEMOCRACY IN THE TRIPITAKA

พระครูปริยัติสาทร

Phrakhru Pariyatisathorn

ชัชณพงศ์ ศรีจันทร์

Chissanapong Sonchan

อาทิตย์ แสงเงว

Artit Saengchawek

กล่อมศรี สิริศักดิ์

Klomsri Sittisak

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Mahamakut Buddhist University Srilanchang Campus, Thailand

E-mail: artit.sea@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

แนวความคิดประชาธิปไตยในพระไตรปิฎก พบว่า “ในพระวินัยปิฎก” พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัย เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ แต่การบัญญัติวินัยนั้นก็ทรงบัญญัติโดยกระบวนการท่ามกลางสงฆ์ มิได้บัญญัติตามลำพัง ซึ่งต้องให้เกิดเรื่องก่อนแล้วประชุม สอบสวนแล้วจึงทรงบัญญัติพระวินัยด้วยความเห็นชอบของพระสงฆ์ ต่างพร้อมใจกันนำไปปฏิบัติ การทำกรรมต่าง ๆ ของพระสงฆ์ ยกเว้นอบโลกนกรรม ล้วนทำให้เป็นการสงฆ์ทั้งสิ้น และแนวความคิดประชาธิปไตย “ในพระสุตตันตปิฎก” นั้นปรากฏ ดังนี้ 1) หลักเสรีภาพทางความคิด พระพุทธเจ้าได้ให้โอกาสแก่ประชาชนชาวกาลามะในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อคำสอนของนักบวช ที่มาเผยแผ่คำสอนด้วยข้อความ กาลามสูตร (เรียกอีกอย่างว่า เกสปุตตสูตร) 2) หลักความเสมอภาคในพระธรรมวินัย จะเห็นได้จากหลักความอัศจรรย์ของพระธรรมวินัย 8 อย่าง เปรียบเทียบกับความอัศจรรย์ของมหาสมุทร 8 อย่าง 3) หลักความเป็นพี่น้องกัน หรือภราดรภาพ คือ สหธรรมิก ผู้ปฏิบัติธรรมร่วมกัน 4) หลักการใช้ข้อปฏิบัติ พระพุทธเจ้าทรงนิยามธรรมาธิปไตย คือเอาหลักการเป็นใหญ่ มิใช่ อัตตาธิปไตย เอาตนเป็นใหญ่ หรือ โลกาธิปไตย เอาโลกหรือเอาพวกพ้องเป็นใหญ่ ดังพระองค์แสดงไว้อย่างชัดเจน “ที่ใดไม่มีสัตบุรุษ ที่นั่นไม่ใช่สภา” นอกจากนี้ยังปรากฏมีหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในกิจการทั้งปวงโดยเฉพาะในการทำ สังฆกรรมซึ่งมีลักษณะยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญหรือ

* Received 15 April 2022; Revised 18 July 2022; Accepted 21 July 2022

กฎหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ยึดหลักความเสมอภาคภายใต้พระธรรมวินัย ยึดหลักทางสายกลาง และยึดหลักประชาธิปไตยในการมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์

คำสำคัญ: แนวคิด, ประชาธิปไตย, พระไตรปิฎก

Abstract

The democratic concept in the Pali Canon was found that every precept or rule in Vinaya-pitaka, was enacted as a practical guideline for Buddhist monks. It was not, however, ordained by the Buddha himself. Each precept or rule was regulated by the process amid the Buddhist council after the causal affair was complained. Then, there was the Buddhist assembly to consider and investigate that affair, and the precept was regulated under the council's agreement. Then, they willingly recognized and practiced that rule. In general, most religious deeds except an act, called Apalokana-kamma in Pali, were performed by a certain group of Buddhist monks. In addition, the democratic concept in the Buddhist Suttanta-pitaka was criticized as follows: 1) Liberty of Thinking – Kalama villagers were granted eleven principles of belief in Kalama-sutta (either called Kesaputta-sutta). 2) Equity – In Buddhism, there were eight miracles of the Doctrine and Discipline (Dhamma and Vinaya in Pali), the Buddha's teachings (so-called Buddhism), in comparison to the eight miracles of the ocean. 3) Brotherhood – There was fraternity or companionship among Buddhist monks. 4) Exercise of Sovereignty – The supremacy of righteousness (Dhammadhipateyya in Pali), different from self-dependence (Attadhipateyya) and supremacy of the public opinion (Lokadhipateyya), was praised by the Buddha, saying 'Wherever was without great men was not an assembly.' Nevertheless, there was an evidence of democracy that the council of Buddhist monks were allowed to perform all ecclesiastical rites, which were based on the Doctrine and Discipline as the supreme constitution in Buddhism, the principle of equity, the principle of the middle way, and the democracy.

Keywords: Concept, Democracy, Tripitaka

บทนำ

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก จะต้องมีความรู้พื้นฐาน 4 ประเภท คือ 1) รู้บาลีพระไตรปิฎก เพื่อที่จะเป็นหลักในการตีความคำสอนให้ตรงกับ ความหมายดั้งเดิม

ของพระพุทธเจ้า 2) รู้ความหมายพระไตรปิฎก คือต้องอ่านคำสอนที่ท่านแปลจากพระไตรปิฎก มาเป็นภาษาของตน เช่น พระไตรปิฎกฉบับแปลเป็นไทย พระไตรปิฎกฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งคำอธิบายที่เรียกว่า อรรถกถา 3) มีความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะในแง่ ประยุกต์วิทยา อย่างน้อยที่สุดก็สามารถจับประเด็นหลักของวิทยาการนั้น ๆ ได้ว่าด้วยเรื่องอะไร สามารถนำมาเทียบเคียงสังเคราะห์กับพุทธธรรมได้ในแง่ใดบ้าง 4) มีจิตใจ เปิดกว้าง ตามแนวกาลามสูตร ที่ว่าอย่าเชื่อเพียงเพราะฟังตามกันมา ฯลฯ ผู้นี้เป็นครูของเรา สามารถจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยจิตใจที่เยือกเย็น และตอบโต้ได้อย่างมั่นคง และด้วยเหตุด้วยผลจากการปฏิบัติของตนเอง

เมื่อมีความรู้พื้นฐานแล้ว ก็ต้องมีหลักในการวิจารณ์ ดังนี้ 1) ตั้งข้อสงสัย (ปุจฉา) ว่าสิ่งนั้น คืออะไร มาจากไหน เพื่ออะไร และโดยวิธีใด ตามหลักอริยสัจ 2) ค้นคว้าหาคำตอบ ตามแนว ธรรมวินัย คือวินัยธรรม เพราะธรรมวินัยของพระพุทธเจ้านั้นมีคุณลักษณะหนึ่งคือ เอहिปัสสโก คือเชิญมาดู (come and see) เชิญมาพิสูจน์ค้นคว้าทดลองปฏิบัติ อย่างน้อยที่สุดคือการรวบรวมข้อมูล อันเกี่ยวกับธรรมดานั้น ๆ ว่ามีอยู่ที่ใดบ้าง มีคำอธิบายเดิมอย่างไร และจะนำมาตีความในโลกสมัยปัจจุบันได้อย่างไร 3) หาข้อสรุป หาข้อยุติที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น อย่าหาข้อสรุปที่มุ่งเอาแพ้เอาชนะอย่างเดียว อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน อลคัฏฐุปมสูตรว่า การศึกษาวิจารณ์นั้นมี 3 แบบคือ 1) ศึกษาเพื่อข่มผู้อื่น เอาชนะผู้อื่น อย่างนี้จัดเป็นการศึกษาวิจารณ์ที่เรียกว่า ฐุพิช ทำให้เกิดการโทษแก่ตนเอง 2) ศึกษาวิจารณ์ เพื่อหาแนวทางให้เกิดการออกไปจากทุกข์ ทำให้เกิดการดับทุกข์ แนวธรรมสากัจฉา ก็อาศัยแนวนี้ จึงเกิดมงคลแก่ ผู้สนทนาธรรม และทำให้พ้นทุกข์ได้ เป็น นิสสรณปริยัติ 3) ศึกษาวิจารณ์ เพื่อเป็นตัวอย่างผู้อื่น เพื่อให้เกิดแนวคิดกระตุ้นแรงเร้าในการปฏิบัติธรรมแก่ศิษย์และรุ่นน้อง ๆ เรียกว่าแบบเรือนคลัง - ภัณฑาคาริกปริยัติ นั่นเอง ในบทความนี้ผู้เขียนได้สืบค้นหลักธรรมและข้อความในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตยแล้ว นำเสนอตามลำดับ ต่อไปนี้จะได้ตั้งประเด็นวิจารณ์เป็นข้อ ๆ ไปในเรื่องที่เห็นว่า สมควรแก่การวิจารณ์ การศึกษาถึงแนวคิดประชาธิปไตยในพระไตรปิฎก เป็นการศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตย โดยศึกษาข้อมูลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รายละเอียดดังนี้

พระไตรปิฎก

ความหมายของพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก หรือที่เรียกในภาษาบาลีว่า **ติปิฎก** หรือ **เตปิฎก** นั้น เป็นคัมภีร์หรือตำราทางพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับคัมภีร์ไตรเวทของศาสนาพราหมณ์ ไบเบิลของศาสนาคริสต์ อัล กุรอาน ของศาสนาอิสลามกล่าวโดยรูปศัพท์ คำว่า **ไตรปิฎก** แปลว่า 3 คัมภีร์ เมื่อแยกเป็นคำ ๆ จะได้ดังนี้ คือ คำว่า พระไตรปิฎก แยกเป็น 3 คำ คือ พระ + ไตร + ปิฎกคำว่า

พระ มาจากคำว่า วร แปลว่า ประเสริฐ เลิศ เป็นคำแสดงความเคารพหรือยกย่องคำว่า ไตร แปลว่า สาม (ติ หรือ เต ก็แปลว่า สาม เช่นเดียวกัน) คำว่า ปิฎก แปลได้ 2 อย่าง คือ

1. แปลว่า คัมภีร์ หรือ ตำรา
2. แปลว่า กระจาด หรือ ตะกร้า ที่แปลว่า กระจาดหรือตะกร้า หมายความว่า เป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ ไม่ให้กระจัดกระจาย คล้ายกระจาดหรือตะกร้าอันเป็นภาชนะใส่ของฉะนั้น

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคัมภีร์ที่บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นเอกสารในการอ้างอิงคำสอนที่น่าเชื่อถือที่สุด แบ่งออกเป็น 3 คัมภีร์ หรือ 3 ประเภท คือ

1. พระวินัยปิฎก ว่าด้วยวินัยหรือศีลของภิกษุและภิกษุณี
2. พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระธรรมเทศนาทั่ว ๆ ไป มีนิทานชาดกประกอบ
3. พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยธรรมล้วน ๆ หรือธรรมที่สำคัญ ไม่มีนิทานชาดกประกอบ

ดังนั้น พระไตรปิฎกในแต่ละหมวดรวมกันได้ 84,000 พระธรรมชั้น ๓ แบ่งเป็น พระวินัยปิฎก 21,000 พระธรรมชั้น ๓ พระสุตตันตปิฎก 21,000 พระธรรมชั้น ๓ และพระอภิธรรมปิฎก 42,000 พระธรรมชั้น ๓ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2543)

จากการนำเสนอความหมาย “พระไตรปิฎก” จึงสรุปความหมายของพระไตรปิฎก ได้แก่ คัมภีร์หรือตำราเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ ไม่ให้กระจัดกระจาย คล้ายกระจาดหรือตะกร้าอันเป็นภาชนะใส่ของฉะนั้น

ประชาธิปไตย

ความหมายของประชาธิปไตย

ความหมายของคำว่า ประชาธิปไตย โดยทั่วไปที่เข้าใจกันนั้น ก็แปลตามศัพท์ คือ ประชาชน + อำนาจอธิปไตย นั่นคือประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชน แต่ยังมีนักรัฐศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงหลายท่านให้ความหมายของประชาธิปไตย โดยขยายความกว้างขวางออกไป (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2541)

คำว่า “ประชาธิปไตย” หรือ “Democracy” เป็นคำที่ใช้มานานตั้งแต่สมัยกรีก รุ่งเรืองโบราณ ซึ่งมุ่งแสดงถึงการปกครองที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการแสดงออกมีส่วนร่วมในการปกครองโดยเลือกผู้แทนเข้าไปนั่งในสภาบริหารและสภานิติบัญญัติ ผู้ให้คำนิยามแก่การปกครองแบบประชาธิปไตยที่กระชับและสั้น คือ อับราฮัม ลิงคอล์น ที่ว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน วาทะ

ดังกล่าวได้กลายเป็น “ค่านิยมยอดนิยม” เพราะกะทัดรัดและกระชับความ (จิโรโชค (บรรพต) วีระสัย และคณะ, 2538)

หลักของประชาธิปไตย คือให้อำนาจแก่ประชาชน ทั้งทางนิติบัญญัติ บริหารและ ด้านพิจารณาารรคคตี่ ที่เรียกว่า ตุลาการ อย่างไรก็ดี มีผู้กล่าวถึงหลักของประชาธิปไตย ว่ามี 5 หลักด้วยกันคือ

1. หลักเสรีภาพ (Liberty) ซึ่งต้องประกอบด้วย สิทธิ หน้าที่ อิสภาพ และ สมภาพ จะต้องอยู่ร่วมกัน

2. หลักความเสมอภาค (Equality) คือความเท่าเทียมกัน ในฐานะเป็น พลเมืองของรัฐ

3. หลักเหตุผล (Rationality) การตัดสินใจขัดแย้งด้วยเหตุผล

4. การตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก (Majority) เสียงข้างน้อยได้รับการคุ้มครอง (Majority rule, minority right)

5. การผลัดเปลี่ยนกันหมุนเวียนดำรงตำแหน่ง (Rotation) ไม่ผูกขาดแต่คนใด คนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เพียงผู้เดียว (สุพจน์ บุญวิเศษ, 2549)

ฮาโรลด์ ลาสกี (H.J. Laski) ได้กล่าวว่า ถ้าวานิเื้อห้ของประชาธิปไตยก็คือ ความ ปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง รวมตลอดถึง ความเสมอภาค ระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2562)

วัชรินทร์ ปัญญาประเสริฐ ได้กล่าวเสนอแนะแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย บนพื้นฐานของพุทธศาสนาไว้ 6 ประการ คือ 1) ในระดับชาติจะต้องกำหนดนโยบายและ แนวทางปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมให้ชัดเจน เพื่อเป็น พื้นฐานการพัฒนาการ ปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยยึดถือตามคำสอน ของพระพุทธศาสนา เป็นหลัก 2) พื้นฟูและส่งเสริมบทบาทของวัดและพระภิกษุสงฆ์ เช่นที่เคย เป็นมาในอดีต 3) สนับสนุนบทบาทขององค์กรประชาชนในท้องถิ่น ให้นำเอาหลักธรรมคำสอน ในพระพุทธศาสนาไปกำหนดกฎเกณฑ์ กติกาในชุมชน 4) กำหนดให้หลักสูตรการศึกษาทุกระดับมีวิชาพื้นฐาน ที่ต้องศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเป็น รูปธรรม เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีงาม 5) นำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ โดยอาศัยนักวิชาการ และผู้ทรง ความรู้มาศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ สำหรับสังคมไทย และ 6) นำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนา ประชาธิปไตยในสังคมไทยให้มากที่สุด (วัชรินทร์ ปัญญาประเสริฐ, 2538)

จากที่ได้นำเสนอความหมายและหลักการของประชาธิปไตยข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยนั้น มีความหมายกว้างขวางหลายสถานะ ทั้งในฐานะที่เป็นระบบการเมืองหรือ การปกครอง ในฐานะที่เป็นอุดมคติและปรัชญา ในการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์และในฐานะ

ที่เป็นวิถีชีวิต ประชาธิปไตยที่ใช้อยู่ในหลายประเทศทุกวันนี้ เป็นประชาธิปไตยโดยอ้อม (Indirect Democracy) ซึ่งเป็นการปกครองโดยฝ่ายทางผู้แทนของประชาชน ซึ่งเราเรียกว่า ประชาธิปไตยโดยเสรี หรือเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democracy) หรือประชาธิปไตยตะวันตก (Western Democracy) ดังนั้นเมื่อกล่าวถึง ประชาธิปไตย จึงจะถือตามความหมายดังกล่าวนี้

แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยตามแนวพระวินัยปิฎก

จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัย เพื่อเป็นแนวทาง ในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ แต่การบัญญัติวินัยนั้นก็ทรงบัญญัติโดยกระบวนการ ท่ามกลางสงฆ์ มิได้บัญญัติตามลำพัง ซึ่งต้องให้เกิดเรื่องก่อน แล้วจึงนำสู่การประชุมเพื่อ การสอบสวนแล้วจึงบัญญัติเป็นพระวินัยท่ามกลางพระสงฆ์ ด้วยความเห็นชอบของพระสงฆ์ ต่างพร้อมใจกันนำไปปฏิบัติ การทำกรรมต่าง ๆ ของพระสงฆ์ ยกเว้นอุปโลกนกรรม ล้วนทำให้ เป็นการสงฆ์ทั้งสิ้น กล่าวคือ

ญัตติกรรม - ทำด้วยสงฆ์จตุรกร คือ 4 รูปขึ้นไป เช่นการสวดปาฏิโมกข์

ญัตติทุติยกรรม - ทำด้วยสงฆ์ปัญจกร คือ 5 รูปขึ้นไป เช่นเรื่องกฐิน

ญัตติจตุตถกรรม - ทำด้วยสงฆ์ทศกร คือตั้งแต่ 10 รูปขึ้นไป ยกเว้นในที่กันดาร เช่นการอุปสมบท การให้มณัตต์ การสวดอัพทาน ก็ต้องใช้สงฆ์ตั้งแต่ 21 รูปขึ้นไป จึง กล่าวได้ว่า

พระวินัย คือรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ

พระสงฆ์ คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

คุณสมบัติของพระสงฆ์ คือคุณสมบัติของสมาชิก

อำนาจของพระสงฆ์ คืออำนาจของอธิปไตย

อธิกรณ์สงฆ์ทั้ง 4 คือ

ก. วิวาทาธิกรณ์ - การขัดแย้งกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย

ข. อนุวาทาธิกรณ์ - การโจทก์กันด้วยอาบัติต่าง ๆ

ค. อาปัตตาธิกรณ์ - การละเมิดอาบัติต่าง ๆ

ง. กิจจาธิกรณ์ - กิจของสงฆ์ที่เกิดขึ้นที่จะพึงทำด้วยจำนวนต่าง ๆ ต่างก็ จะต้องระงับด้วยวิธีการที่เรียกว่า อธิกรณสมณะ 7 คือ

1. สัมมุขวินัย ระงับต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าบุคคล ต่อหน้าวัตถุ
2. สติวินัย การระงับด้วยการให้เกียรติแก่พระอรหันต์ ผู้มีสติสมบูรณ์
3. อมูหกวินัย การระงับเหตุด้วยการยกเว้นให้แก่ผู้ทำผิดในขณะที่

เป็นบ้า คือได้หลงไปแล้ว

4. เภยยสิกา ระงับด้วยเสียงข้างมากลงมติ

5. ปฏิญญาตรณะ ระบุด้วยการทำตามปฏิญญา

6. ตัสสปายสิกากรรม ระบุด้วยการลงโทษศัตรูผู้ถูกสอบสวนแล้ว
พูดไม่อยู่กับร่องกับรอยให้การรับแล้วปฏิเสธ ปฏิเสธแล้วรับ เป็นต้น

7. ตินวัตถการวินัย ระบุด้วยการประนีประนอมทั้งสองฝ่าย ดุจเอา
หญ้าทับสิ่งสกปรกไว้ไม่ให้มีกลิ่น

ทั้งอธิกรณ์และการระบุต้องทำให้เป็นการสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ ดุจการตั้งกรรมการ
ฝ่ายต่าง ๆ ฉะนั้นจึงเป็นการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีม

และในการประชุมทำสังฆกรรมต่าง ๆ เป็นการสงฆ์นั้น ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ จริง ๆ
ถ้ามีข้อข้องใจมีสิทธิบัยยัง (Vote) ได้ แม้เพียงเสียงเดียวสงฆ์ทั้งหมดก็ต้องฟัง ดังทำกรรมวาจา
ว่า

“ยสฺสยสฺมโต ขมติ...

...โส ตฺนุหสฺส ยสฺส น ขมติ โส ภาเสยฺย”

“ถ้ากรรมนี้ ชอบใจต่อท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเงียบ ถ้าไม่ชอบใจท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึง
พูดขึ้น”

อนึ่งการทำกรรมอันใดก็ตาม พระสงฆ์จะต้องพร้อมเพรียงกัน ดังคำขึ้นต้นของ
กรรมวาจาว่า

“ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺล”

ซึ่งแปลว่า “ถ้าความพร้อมพร้องของสงฆ์ พร้อมแล้ว...สงฆ์พึงทำ...” ดังนี้ นี่คือเนื้อความ
ในมหาขันธกะ มหาวรรค พระไตรปิฎกเล่ม 4

แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตย ตามแนวพระสูตรตันตปิฎก

ซึ่งอาจนำมาเป็นประเด็นวิจารณ์ได้ ดังนี้

1. **หลักเสรีภาพทางความคิด** พระพุทธเจ้าได้ให้โอกาสแก่ประชาชนชาว กาลามะ
ในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ คำสอนของนักบวช ที่มาเผยแพร่คำสอนด้วยข้อความ
ดังต่อไปนี้

“ดูก่อนกาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่างเชื่อเพียงเพราะ

1. การฟังตามกันมา (มา อนุสฺสเวน)
2. การถือกันสืบ ๆ มา (มา ปรมปราย)
3. ข่าวด่าลือ (มา อิติกิริย)
4. การอ้างตำรา (มา ปิฎกสมปทาเนน)
5. การใช้ตรรกะ (มา ตกฺกเหตุ)

6. การอนุমান (มา นยเหตุ)
7. การตรึงตรองตามอาการ (มา อาการปริวิตกเคน)
8. เข้าได้กับทฤษฎีที่ตนคิดไว้ (มา ทิฏฐินิชฌานชนุตติยา)
9. มองเห็นลักษณะว่าน่าเชื่อถือ (มา พุพรูปตาย)
10. สมณนี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครูติ)

ต่อเมื่อได้รู้เข้าใจด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละ หรือถือปฏิบัติตามนั้น” (อง.ติก. 20/505/241) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542)

2. หลักความเสมอภาค ในพระธรรมวินัย จะเห็นได้จากหลักความอัครจริยของพระธรรมวินัย 8 อย่าง เปรียบเทียบกับความอัครจริยของมหาสมุท 8 อย่าง ดังนี้

1. ธรรมวินัยหรือพระพุทธศาสนามีการศึกษาตามลำดับ ทำตามลำดับ ปฏิบัติตามลำดับ ทางตลอดดรรหัตตมรรคด้วยการทำต่อเนื่อง ดุจมหาสมุทรลุ่มลึกตามลำดับ

2. สวากของพระพุทธเจ้าที่แท้ไม่ล่วงลึกขบที่ทรงบัญญัติแล้ว แม้จะต้องสละชีวิตก็ยอม ดุจมหาสมุทรไม่ล้นฝั่ง

3. สงฆ์ยอมกันคนชั่วให้ห่างไกล ดุจทะเลขัดขวางศพให้เข้าสู่ฝั่งนั้น

4. วรรณะ 4 ออกบวชแล้วย่อมละซึ่งโคตรในกาลก่อน ถึงการนับว่าเป็นสมณศากยบุตร ดุจน้ำจากแม่น้ำทั้งหลาย เมื่อมาถึงมหาสมุทรแล้ว ก็เป็นน้ำมหาสมุทรอันเดียวกัน

5. แม้ฝนตก มหาสมุทรก็ไม่ปรากฏความพร่องและความเต็ม ฉนใด ภิกษุในธรรมวินัย ที่ดับกิเลสด้วยนิพพานธาตุ ย่อมไม่ทำให้พระนิพพานเต็ม

6. พระธรรมวินัยมีรสเดียว คือวิมุตติรส-รสแห่งความหลุดพ้น ดุจมหาสมุทรมีรสเดียวคือ รสเค็ม (เอกรโส - โลณรโส, เอกรโส - วิมุตติรส)

7. มหาสมุทรเต็มไปด้วยรัตนนานาประการ ฉนใด พระธรรมวินัยก็มากด้วย ธรรมรัตนะ คือสติปัญญา 4, สัมมปปธาน 4, อิทธิบาท 4, อินทรีย์ 5, พละ 5, โพชฌงค์ 7, และมรรค 8, ฉนนัน

8. มหาสมุทร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์มีชีวิตใหญ่ ๆ เช่น ปลาตึงคลา ตีปริมังคลา อสุร นาค คนธรรพ์ ฉนใด พระธรรมวินัยก็มีอริยบุคคล 4 และผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นอริยบุคคล 4 ฉนนัน เหตุนี้จึงทำให้ภิกษุขึ้นตึงในธรรมวินัย (อง.อฏฐก. 23/109/207) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542)

3. หลักความเป็นพี่น้องกัน หรือ ภารตภาพ คือ สหธรรมิก ผู้ปฏิบัติธรรมร่วมกัน ควรมีธรรมต่อไปนี้

ก. สังคหวัตถุ 4 คือแบ่งปัน, พุดไพเราะ, บำเพ็ญประโยชน์และวางตน
เคียงบ่าเคียงไหล่ ร่วมสุขร่วมทุกข์ (อง.จตุกก. 21/32/42) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 2542)

ข. สาราณียธรรม 6 คือจะพูด จะทำ จะคิด ก็ประกอบด้วยเมตตาจิต
แบ่งปันลากันอย่างทั่วถึง, มีศีลเสมอกันและมีทัศนะเสมอกัน (อง.ฉก. 22/282/321)
(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542)

ค. หลักอภิธานิธรรม 7 คือ

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. เมื่อประชุมก็พร้อมกันเข้าประชุม และพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม
3. ไม่ทำลายหลักการเดิม
4. เคารพผู้หลักผู้ใหญ่
5. คำนึงครองสตรีไม่ให้ถูกข่มเหง
6. เคารพเจตีย์ อนุสาวรีย์คนสำคัญของชาติ
7. ให้การคุ้มครองอารักขาสมณะชีพราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

ในรัฐ (สุขวัฒน์ อนนท์จารย์, 2543)

4. หลักการใช้อธิปไตย พระพุทธเจ้าทรงนิยาม **ธรรมาธิปไตย** คือเอาหลักการ
เป็นใหญ่ มิใช่ **อัตตาธิปไตย** เอาตนเป็นใหญ่ หรือ **โลกาธิปไตย** เอาโลกหรือเอาพวกพ้อง
เป็นใหญ่)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า อธิปไตย 3 (ความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอา
เป็นใหญ่ - dominant influence; supremacy) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

1. อัตตาธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่, ถือตนเป็นใหญ่, กระทำการด้วย
ปรารถนาคตนเป็นประมาณ - supremacy of self; self - dependence)
2. โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่, ถือโลกเป็นใหญ่, กระทำการด้วย
ปรารถนา นิยมของโลกเป็นประมาณ - supremacy of the world or public opinion)
3. ธัมมาธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่, ถือธรรมเป็นใหญ่, กระทำการด้วย
ปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ - supremacy of the Dharma
or righteousness)

ผู้เป็นอัตตาธิปไตย พึงใช้สติให้มาก; ผู้เป็นโลกาธิปไตย พึงมีปัญญาครองตนและรู้พินิจ;
ผู้เป็นธรรมาธิปไตย พึงประพฤติให้ถูกหลักธรรม; ผู้เป็นหัวหน้าหมู่ เป็นนักปกครอง พึงถือ
ธรรมาธิปไตย ดังพระพุทธภาษิตบทหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในขโมทสุสสูตร แสดงไว้อย่าง
ชัดเจนว่า

“ที่ประชุมใดไม่มีสัตบุรุษ ที่ประชุมนั้นไม่ชื่อว่า สภา”

(ขุ.ชา.อ. 8/492/481) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542)

สัตบุรุษ คือผู้รู้จักเหตุผล - รู้จักคน รู้จักประมาณ - รู้จักกาล - รู้จักชุมชนและรู้จักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จึงอาจกล่าวได้ว่า

“พระธรรมวินัย ของพระพุทธเจ้าเป็นหลักการปกครองของพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ และเพื่อพระสงฆ์อันมีประโยชน์ 10 ประการเป็นเป้าหมาย (พระสุธีรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภ โณ), 2541) คือ

1. เพื่อหมู่คณะยอมรับว่าดี
2. เพื่อให้หมู่คณะมีความผาสุก
3. เพื่อข่มคนชั่ว
4. เพื่อปกป้องคนดี
5. เพื่อขจัดทุกข์ในปัจจุบัน
6. เพื่อตัดทุกข์ในอนาคต
7. เพื่อผู้ที่ยังไม่ได้ศรัทธาได้มีความศรัทธา
8. เพื่อรักษาจิตของคนที่ศรัทธาอยู่แล้ว ให้เลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไป
9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม คือพระพุทธศาสนา
10. เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย คือหลักการอันดีงาม ของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ

อย่างที่เรียกกันว่า “มีสันติสุขในส่วนตน และสันติภาพในส่วนรวม” ฉะนั้นแล้ว

สรุป

ประชาธิปไตยนั้น มีความหมายกว้างขวางหลายสถานะ ทั้งในฐานะที่เป็นระบบการเมืองหรือการปกครอง ในฐานะที่เป็นอุดมคติและปรัชญา ในการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์และในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต ประชาธิปไตยที่ใช้อยู่ในหลายประเทศทุกวันนี้ เป็นประชาธิปไตยโดยอ้อม ซึ่งเป็นการปกครองโดยฝ่ายทางผู้แทนของประชาชน ซึ่งเราเรียกว่าประชาธิปไตยโดยเสรี หรือเสรีประชาธิปไตย หรือประชาธิปไตยตะวันตก ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงประชาธิปไตย หลักของประชาธิปไตย คือให้อำนาจแก่ประชาชน ทั้งทางนิติบัญญัติ บริหารและด้านพิจารณารรคตติ ที่เรียกว่า ตุลาการ สำหรับหลักการสำหรับการปกครองของคณะสงฆ์จากการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติหลักธรรมคำสั่งสอนไว้มากมาย จึงสรุปหลักการด้านการบริหารที่สำคัญ ๆ ได้ 5 ประการ ได้แก่ 1) มีพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ 2) มีการกระจายหน้าที่ 3) มีความสามัคคี 4) มีความเป็นเอกภาพ และ 5) มีความเสมอภาค จากหลักการสำหรับการปกครองของคณะสงฆ์ดังกล่าวสามารถสรุปลงได้ในพระธรรมวินัยนั่นเอง เพราะเป็นหัวใจหลักของการปกครองของคณะสงฆ์ ทำให้คณะสงฆ์ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ผู้เขียน

จึงขอเสนอว่า นอกจากคนในสังคมจะหาวิธีการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการปกครองต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสังคมของตนเองหรือพัฒนาปรับปรุงให้เป็นประชาธิปไตยที่ดีที่สุดเพื่อให้ทุกคนพึงพอใจแล้ว คนในทุก ๆ สังคมควรจะให้มีความสำคัญในเรื่องหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของตนเองด้วย เนื่องจากไม่ว่าสังคมจะมีรูปแบบการปกครองรูปแบบใดก็ตาม หากคนผู้อยู่ภายใต้รูปแบบการปกครองได้ยังไว้คุณธรรมและจริยธรรมอยู่ ย่อมจะส่งผลเสียต่อรูปแบบการปกครองนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2543). คำบรรยายพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- จิรัช (บรรพต) วีระสัย และคณะ. (2538). รัฐศาสตร์ทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2562). รัฐศาสตร์กับความมั่นคงของการเมืองไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 21(2), 347-364.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. (2541). รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2541). พุทธศาสตร์ปริทรรศน์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2542). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชรินทร์ ปัญญาประเสริฐ. (2538). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุขพัฒน์ อนนท์จารย์. (2543). รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์อนนท์จารย์.
- สุพจน์ บุญวิเศษ. (2549). หลักรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม.ที.เพรส.